

УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА

**Кафедра богослов'я та суспільствознавчих дисциплін
імені Академіка УАН Івана Луцького**

**Робоча програма навчальної дисципліни
Риторика**

ВИБІРКОВА ДИСЦИПЛІНА

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«Реклама та зв'язки з громадськістю»**

**Першого рівня вищої освіти
за спеціальністю 061 Журналістика
галузі знань 06 Журналістика**

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри богослов'я та суспільствознавчих дисциплін імені Академіка УАН Івана Луцького гуманітарного факультету університету 30 серпня 2018 року (протокол № 1).

Завідувач кафедри
кандидат філософських наук, ліценціат
теології

_____ О.І. Савчук
30.серпня 2018 р.

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Риторика» є формування мисленнєвих, нормативних мовленнєвих умінь і комунікативних навичок студентів, навчання формам ефективної переконуючої комунікації за нестандартних ситуацій життєвого і професійного спілкування; встановлення комунікативних стосунків і реалізації творчого потенціалу особистості у парадигмі: «думка – слово – вчинок»; виховання свідомого ставлення до публічного мовлення, мислення, культури; усвідомлення того, що риторика спроможна допомагати кожній людині виявляти оптимальні шляхи виходу з кризових станів буття.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

- навчити студентів ефективної технології комунікації;
- навчити студентів мистецтву створювати, з урахуванням узусу і відповідної йому комунікативної спрямованості, тексти певних жанрів, переважно в усній формі;
- сприяти практичному оволодінню навичками ораторського мистецтва, культурою вербального та невербального спілкування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати: основні питання історії риторики; основні категорії, розділи і закони риторики; основні прийоми удосконалення майстерності мовлення як засобу удосконалення умінь, вирішення завдань; специфіку ділового спілкування, особливості комунікативно-мовленнєвих ситуацій, характерних для професійної діяльності; закономірності логіки мовлення; основні види ораторських промов, теорію техніки мовлення тощо.

вміти: вибирати тему промови, аналізувати її, збирати і систематизувати матеріал із даної проблеми; на основі спостережень і аналізу бази даних створювати «портрет аудиторії»; аналізувати і вибирати професійно значимий мовленнєвий жанр, що відповідає конкретній ситуації та створювати максимально ефективну композицію промови; вести розгорнутий монолог, ефективну бесіду з фахової проблематики; вирішувати комунікативні та мовленнєві завдання в конкретній ситуації спілкування; логічно правильно, точно, етично й емоційно виражати думки в словах, відповідно до змісту, умов комунікації та адресата, прагнучи при цьому передати у промові свій індивідуальний стиль; володіти полемічним мистецтвом (диспут, полеміка, дискусія);

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітньо-професійна програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчального курсу	
Кількість кредитів ECTS– 4	освітньо-професійна програма «Реклама та зв'язки з громадськістю»	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість модулів – 3		за спеціальністю 061 Журналістика галузі знань 06 Журналістика	Вибіркова
Загальна кількість годин – 120	Перший рівень вищої освіти (бакалавр)	Рік підготовки	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –4 самостійної роботи студента – 2,5		Семестр	
		2-й	2-й
		Лекції	
		18	8
		Семінарські	
		18	2
		Самостійна робота	
		54	110
		ПК: 30	
		Вид контролю: іспит	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 1,6

для заочної форми навчання – 1/8

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за чотирибальною шкалою, де «2» - незадовільно; «3» - задовільно; «4» - добре; «5» - відмінно.

Підсумковий контроль у вигляді екзамену проводиться у тестовій формі і оцінюється відповідно до шкали оцінювання знань студентів за ЄКТС

Шкала в балах	Національна шкала	Шкала ЄКТС
90-100 балів	5 «відмінно»	A
80-89 балів	4 «дуже добре»	B
65-79 балів	4 «добре»	C
55-64 бали	3 «задовільно»	D
50-54 бали	3 «достатньо»	E
35-49 балів	2 «незадовільно»	FX
1-34 бали	2 «неприйнятно»	F

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, метод проектної роботи.

Діагностика (моніторинг і перевірка) результатів навчання здійснюється шляхом виконання студентами:

- 1) тестових завдань;
- 2) написанням есе;
- 3) презентацій і виступів на наукових заходах;
- 4) підсумкового екзамену у тестовій формі.

• Словесні

Розповідь-пояснення використовується під час навчання студентів на протязі лекції. За метою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння викладача розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання.

Бесіда – це діалог між викладачем та студентом, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати студента на активізацію отриманих знань. Саме з допомогою їх викладач активізує діяльність студентів, ставлячи їм запитання для розмірковування, розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення теми; її типовими ознаками, є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, уведення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки викладача, відповіді на запитання.

- **Наочні методи**

Люстрація – допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування, наприклад, демонстрація навчальних фільмів.

- **Навчальна робота під керівництвом викладача** – самостійна робота. До неї належать написання рефератів, самостійні письмові роботи, контрольні роботи, написання тестів.

Контроль

Перевірка глибини засвоєння знань, рівня сформованості навичок та умінь студентів відбувається у формі поточного, проміжного та підсумкового видів контролю.

Поточний контроль здійснюється через оцінювання усних відповідей щодо проблем для обговорення, передбачених планом семінарських занять, а також шляхом:

- проведення експрес-опитувань,
- тестування,
- підготовки доповідей і рефератів,
- написання самостійних і контрольних робіт.

При оцінюванні враховується глибина теоретичних знань та практичних навичок студентів і вміння застосовувати їх на практиці.

Проміжний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння студентами теоретичного і практичного матеріалу модулів і здійснюється в межах семестру наприкінці планового вивчення курсу.

Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту після закінчення вивчення навчальної дисципліни.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Роль мистецтва красномовства в духовно-моральному та інтелектуальному розвитку сучасної Української держави

Визначення риторики від давнини до сучасності. Риторика й ораторське мистецтво. Місце риторики серед інших наук. Риторична формула: закони управління мисленнєво-мовленнєвою діяльністю. Сутність і зміст риторичних законів як системи: концептуальний; моделювання аудиторії; стратегічний; тактичний; мовленнєвий; ефективної комунікації; системно-аналітичний. Предмет, завдання і структура курсу. Література до курсу. Категорії риторики: етос, пафос, логос. Основні роди і види (жанри) красномовства. Володіння словом животворящим як проблема соціального, професійного й особистого благополуччя: яке слово – таке і життя. Риторична культура особистості й суспільства – проблеми й перспективи.

Тема 2. Теоретичні та історичні основи мистецтва красномовства.

Основні етапи зародження й розвитку риторики в історії людства. Розвиток риторики в античності – однієї з семи вільних наук. Розвиток риторики в епохи Середньовіччя, Відродження і модерну. Неориторика в розвинених країнах Заходу. Сучасні риторичні школи. Розвиток риторики в Україні: ідеали і реалії. Риторичні портрети ораторів від давнини до сучасності. Сучасні постаті ораторів. Риторика і суспільство: роль живого слова у суспільному житті в Україні нового тисячоліття.

Тема 3. Оратор і аудиторія: мистецтво публічної взаємодії

Роль ораторського мистецтва як фундаментального фактора у процесі розвитку людства та особистості. Поняття риторичного ідеалу. Homo verbo agens (лат.) – людина, яка діє словом. Загальнопсихологічні вимоги до оратора. Образ та особистість оратора — політика. Оратор-чоловік, оратор-жінка; вимоги аудиторії до оратора. Індивідуальний ораторський стиль. Роль раціональних та ірраціональних факторів у риторичному генезисі. Аудиторія. Система цінностей аудиторії як колективного суб'єкта риторичної дії. Типи аудиторій. Типи співрозмовників. Програми вивчення аудиторії. Бар'єри розуміння, громадська думка, мотивація, установка. Взаємодія оратора з аудиторією як творчий процес. Взаємодія оратора з аудиторією. Урахування специфіки аудиторії й встановлення контактів з нею. Діалог як риторичний дискурс. Прийоми активізації уваги слухачів: риторичне запитання; драматизація; зіставлення усіх “за” і “проти”; згадка про цікаву пригоду з минулого чи сучасного; експресія; внесення елемента неформальності; прогнозування; провокація; несподівана інформація; гіперболізація; наведення цитат, максимів, афоризмів, прислів'їв і приказок; подання незвичних пропозицій; наведення

історичного епізоду або епізоду з особистого життя тощо. Правила спілкування для оратора і слухача: спільне і специфічне.

Основні критерії оцінювання публічної промови: обізнаність промовця з вибраною темою; точне, цікаве та інтригуюче формулювання назви теми: фактор актуальності та новизни теми: ефективність вступу; інформаційна свіжість; логічність розвитку теми; аргументація основних положень; контраргументація; наочність; контакт з аудиторією; засоби активізації уваги слухачів; мистецтво цитування; прийоми драматизації виступу; поведінка оратора на трибуні; стилістична виразність виступу; техніка і культура мовлення; засоби художнього мовлення; афористичність мовлення; інтонаційна різноманітність; елементи театралізації; гумор; цікаві приклади тощо. Урахування психологічних особливостей аудиторії під час підготовки оратора до публічного виступу. Характеристика аудиторії. Перешкоди встановлення контакту оратора й аудиторії, шляхи їх подолання. Поняття про мовленнєву агресію. Принципи безконфліктного спілкування. Рольовий трикутник у діалозі: “Переслідувач”, “Радник”, “Жертва”. Співрозмовники: “Батько”, “Дорослий”, “Дитина”. Технології налагоджування контакту на докомунікативній, комунікативній і посткомунікативній фазах комунікації. Аналіз якості та ефективності продукту риторичної діяльності. Самоаналіз (рефлексія) і коригування продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності, мистецтво критики й аналізу інших.

Тема 4. Риторична етика, духовно-моральний потенціал красномовства на засадах християнської етики. Агональна (конфронтаційна) риторика

Язик – друг і ворог особистості. Протилежні оцінки мовлення, його небезпеки й благоді. Двоїсте ставлення до мовлення і риторики. Риторична етика від античності до сучасності. Красномовство істинне і хибне (псевдокрасномовство). Маніпулятивна риторика (антириторика). Вчення М. Бахтіна та І. Пешкова про риторичний вчинок. Етичні джерела народного золотослова України про риторичну етику. Красномовство слов'ян. Етичні традиції Київської Русі. Українська неориторика Любові на духовно-моральних засадах християнської етики. Похвальне красномовство (епідейктичне): традиції та сучасність. Образ ритора та особистість мовця: духовно-моральні засади єдності думки, слова, риторичного вчинку на засадах християнської етики.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Інвенція – мистецтво задуму промови, пошук і знаходження конструктивних ідей

Типи підготовки до промови, переваги і недоліки кожного з них. Концептуальний закон. Процес і способи розробки концепції. Закон моделювання аудиторії.

Прогнозування соціально-психологічних ознак. Стратегічний закон. Системна побудова оратором стратегії впливу на аудиторію. Тактичний закон. Психологічні аспекти впливу. Цільова установка оратора. Завдання та надзавдання.

Тема 6. Диспозиція (архітектоніка промови)

Архітектоніка промови: вступ, нарація (виклад), розробка (аргументація), заключна частина. Варіанти схеми. Вступ: види та функції. Виклад: моделі та методи. Аргументація: структура та види. Логічна культура оратора. Логічні помилки. Заключна частина: типи її побудови. Активізація мисленнєвої та почуттєво-емоційної діяльності аудиторії.

Тема 7. Елокуція – мистецтво вербального оформлення промови

Прямі способи мовленнєвого впливу. Непрямі способи мовленнєвого впливу. Логіка і паралогіка. Фігуративна практика. Фігури. Тропи: метафора, метонімія, іронія та ін. Мовленнєвий закон. Алхімія та магія живого слова. Комунікативні якості мовлення: правильність, виразність, багатство, ясність, точність, стислість, доцільність, художня образність. Техніка мовлення. Поради ораторам. Робота над готовим текстом. Репетиція промови. Співвідношення виступу та імпровізації.

Тема 8. Меморія та акція. Мистецтво проголошення промови перед аудиторією

Меморія: загальна характеристика. Акція. Партитура тексту як програма дій оратора. Контакт між оратором та аудиторією. Ораторський шок. Стреси й стресори оратора. Полемічна майстерність оратора. Закон ефективної комунікації. Система дій з метою встановлення і збереження контакту. Невербальна комунікація. Системно-аналітичний закон. Аналіз якості та ефективності продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності. Самоаналіз (рефлексія), аналіз інших виступів. Планування і прогнозування ораторської діяльності. Ефективність і впливовість виступу оратора.

Тема 9. Основи полемічного мистецтва

Сутність полеміки та її різновиди. Спільне та відмінне у різновидах полеміки, дискусії, диспуту, суперечки. Мистецтво полеміки. Етика та етикет полеміста. Риси полемічного стилю. Культура полеміки. Полемічні прийоми. Методи маніпулювання, шляхи їх визначення і подолання. Заборонені прийоми в полеміці. Умови вибору мови і стилю полеміки у різних жанрах красномовства. Доцільність використання емоцій, іронії, сарказму в суперечці, полеміці, дискусії, диспуті тощо. Конструктивізм полеміки, дискусії, диспуту. Живе слово в ефірі: особливості прямого ефіру – монологу, діалогу, полілогу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	усь ого	у тому числі				усь ого	у тому числі			
		л	п	с	с.р.		л	п	с	с.р.
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11	12
Змістовий модуль 1.										
Тема 1. Роль мистецтва красномовства в духовно-моральному та інтелектуальному розвитку сучасної Української держави	10	2		2	6	10	2			12
Тема 2. Теоретичні та історичні основи мистецтва красномовства.	10	2		2	6	8				12
Тема 3. Оратор і аудиторія: мистецтво публічної взаємодії	10	2		2	6	10	2			12
Тема 4. Риторична етика, духовно-моральний потенціал красномовства на засадах християнської етики. Агональна (конфронтаційна) риторика	9	1		2	6	8				12
Разом за змістовим модулем 1	39	7		8	24	52	4			48
Змістовий модуль 2.										
Тема 5. Інвенція – мистецтво задуму промови, пошук і знаходження конструктивних ідей	10	2		2	6	12				12
Тема 6. Диспозиція (архітектоніка промови)	10	2		2	6	12				12
Тема 7. Елокуція – мистецтво вербального оформлення промови	10	2		2	6	14	2			12
Тема 8. Меморія та акція. Мистецтво проголошення	10	2		2	6	12				12

промови перед аудиторією										
Тема 9. Основи полемічного мистецтва	10	2		2	6	18	2		2	14
ПК			30							
Разом за змістовим модулем2.	80	10	30	10	30	68	4		2	62
Усього годин	120	18	30	18	54	120	8		2	110

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Базова:

1. *Бондаренко Г. Л.* Національне соціально-побутове красномовство як особливий вид усного мовлення. — Умань, 2016.
2. *Павлова Л. Г.* Ділова риторика. — К., 2014.
3. *Головатий М. Ф.* Навчи себе сам: Навч.-метод. розробка. — К.: МАУП, 2014.
4. *Клюев Е. В.* Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция). — М.: ПРИОР, 2012. — 272 с.
5. *Корнилова Е. Н.* Риторика — искусство убеждать. Своеобразие публицистики античной эпохи. — М.: УРАО, 2016. — 208 с.
6. *Кузнецов И. Н.* Практикум по риторике: Учеб.-справ. пособие. — Минск: Совр. слово, 2007. — 352 с.
7. *Куньч З.* Риторичний словник. — К.: Рідна шк., 2012. — 34 2 с.
8. *Леммерман Х.* Учебник риторики. — М., 2007.
9. *Логика и риторика: Хрестоматия.* — Минск, 2010.
10. *Михайличенко Н. А.* Основы риторики: Учеб. пособие. — М.: ЮНТУС, 2010.
11. *Мицич П.* Как проводить деловые беседы. — М., 2009.
12. *Панкратов В. Н.* Манипуляции в общении и их нейтрализация. — М., 2009.
13. *Радевич-Винницький Я.* Етикет і культура спілкування. — Львів: СПОЛОМ, 2016. — 224 с.
14. *Рождественский Ю. В.* Теория риторики. — М.: Добросвет, 2009. — 482 с.
15. *Сагач Г. М.* Словник-мінімум термінів красномовства. — К., 2007.

16. Сагач Г. М. Словник термінів красномовства // Г. М. Сагач. Золотослів. — К., 2008. — С. 315–359.
17. Сагач Г. М. Риторика. — К., 2009.
18. Сагач Г. М. Слово животворяще. — К., 2009.
19. Сагач Г. М. Ділова риторика: Мистецтво риторичної комунікації. — К.: Зоря, 2008.
20. Сагач Г. М. Риторичний квітник: афористичний золотослів. — К.: Слово, 2009.
21. Сагач Г. М. Храм Слова. — К., 2007.
22. Сагач Г. М. Вибрані праці: У 5 т. — Рівне, 2006.
23. Сагач Г. М. Словник основних термінів та понять риторики. — К., 2010.
24. Чалдини Роберт. Психологія впливу. — СПб., 2007.
25. Шейнов В. П. Искусство убеждать. — М., 2009.
26. Шепель В. М. Имиджеология: секреты личного обаяния. — М., 2007.
27. Щёкин Г. В. Визуальная психодиагностика. — К.: МАУП, 2009.
28. Щёкин Г. В. Как эффективно управлять людьми. Психология кадрового менеджмента: Науч.-практ. пособие. — К.: МАУП, 2009.
29. Эрнст Отто. Слово предоставлено вам. — М., 2008.
30. Якокка Ли. Карьера менеджера. — М., 2007.

Додаткова:

31. Айви А. Лицом к лицу: Практ. пособие для освоения приемов и навыков делового общения. — Новосибирск: ЭКОР, 2007.
32. Арредондо Лэни. Искусство деловой презентации. — Челябинск: Урал LTD, 2008.
33. Бороздина Г. В. Психология делового общения: Учеб. пособие. — М.: ИФРА-М, 2009.
34. Вандишев В. М. Риторика: экскурс в историю вчень і понять: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2009.
35. Введенская Л. А. Культура и искусство речи. Современная риторика. — Ростов н/Д: Феникс, 2007.
36. Все об этике. — Ростов н/Д, 2007.
37. Гриненко Г. В. Хрестоматия по истории мировой культуры. — М.: Юрайт, 2009.
38. Далецкий И. Б. Практикум по риторике. — М.: Издат. центр АЗ, 2007.

39. *Данкел Ж., Царизм З.* Ораторское искусство — путь к успеху. — СПб.: Питер Пресс, 2007.
40. *Діловий етикет.* — К., 2009.
41. *Дебати: Навч. посіб.* — К.: А.П.М., 2008.
42. *Дороніна М. С.* Культура спілкування ділових людей. — К., 2008.
43. *Зарецкая Е. М.* Риторика: Теория и практика речевой коммуникации. — М., 2008.
44. *Золотослів: Хрестоматія до курсу риторики / Упоряд. Г. М. Сагач.* — К., 2007.
45. *Зубенко Л. Г., Немцов В. Д.* Культура ділового спілкування. — К., 2009.
46. *Карнеги Д.* Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично. — Днепропетровск: Титул, 2009.
47. *Ломовский В. Д.* О судебной речи: Учеб. пособие. — Калинин, 2010.
48. *Львов М. Ф.* Риторика. — М., 2008.
49. *Меш Г. Д.* 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно. — К., 2008.
50. *Мурашов А. А.* Риторика: Хрестоматія-практикум. — М., 2008.
51. *Неориторика: генезис, проблеми, перспективи: Сб. науч.-аналит. обзор.* — М., 2007.
52. *Овчинникова А. П.* Пять шагов к хорошей речи. Речевая коммуникация: техника речи. — О.: ОКФА, 2007.
53. *Ораторы Греции.* — М.: Худ. лит., 2007.
54. *Пиз А., Гарнер А.* Язык разговора. — М., 2009.
55. *Пономарів О. Д.* Культура слова. — К.: Либідь, 2010.
56. *Сопер Поль.* Основы искусства речи. — М.: Яхтсмен, 2008.
57. *Томан Іржі.* Мистецтво говорити. — К., 2007.
58. *Хміль І. Ф.* Ділове спілкування. — К., 2009.
59. *Шеломенцев В. Н.* Этикет и культура общения. — К.: Обериг, 2007.

Интернет-ресурси:

60. *Пальцева Л. А.* Материалы по истории Причерноморья в античную эпоху. Ч. 1: Исократ и Эсхин. — http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/paltzeva/pal_0201.htm.
61. <http://filosof.historic.ru/books>.
62. *Аристотель.* Риторика / Пер. Н. Платоновой // Античные риторики. — М., 1978. — www.ritorika.igro.ru
63. *Цицерон М. Т.* Три трактата об ораторском искусстве / Пер. с лат. Ф. А. Петовского, И. П. Стрельниковой, М. Л. Гаспарова; Под ред. М. Л. Гаспарова. — М.: Науч.-издат. центр “Ладомир”, 1994. — 475 с. — www.ritorika.igro.ru
64. *Аверкий.* Руководство по гомилетике. — М., 2001. — 143 с. — <http://www.klikovo.ru/db/book/head/874>
65. *Конспект* по гомилетике. — Загорск: Лавра-семинария, 1970. — <http://www.sedmica.ortodoxy.ru/kdais/kds-gomilet-3.htm>
66. *Волков А. А.* Курс русской риторики. — <http://www.klikovo.ru/db/sect/51>
67. *Вопросы* теории и практики обучения профессиональной речи в современных публикациях и исследованиях. — <http://www.seun.ru/books/Books/KafFiP/Metod/orlov02/1.2.htm>
68. *Корнилова Е. Н.* Риторика — искусство убеждать. Своеобразие публицистики античной эпохи. — М.: Изд-во УРАО, 1998. — 208 с. — http://media.utmn.ru/library_view_book.php?chapter_num=14&bid=307
69. *Миртов.* Живое слово. — http://www.orator.biz/?full=1&s=38&d_id=162
70. *Пекерская Е. М.* Вокальный букварь. — http://www.orator.biz/?full=1&s=39&d_id=118
71. Риторика. Теория и практика речевой коммуникации. Зарецкая Е.Н. <http://www.klex.ru/lex>
72. Риторика (Гриценко Т.Б.) <http://books.br.com.ua/themes/132/203>
73. Риторика http://uareferat.com/%D0%A0%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0_2.doc
74. CD-диск у бібліотеці університету;
75. Обласна наукова бібліотека;
76. Бібліотека Прикарпатського національного університету.
77. Офіційний вебсайт університету www.iful.at.ua